

виселення всіх кримських татар з території Криму було підписано Сталіним, а доповідну записку з обґрунтуванням підготував голова НКВС Берія. На його думку, близько 20 тис. татар дезертирували з Червоної Армії. Це породило побоювання з боку радянської влади в загрозі національній безпеці. Особливо враховуючи той факт, що Крим – "прикордонний район" із Туреччиною, від якої тоді теж очікували удару. Увесь татарський народ звинуватили в колабораціонізмі та "масовому знищенні радянських людей".

При цьому, згідно з даними істориків, близько 15% татар воювали на боці Червоної Армії. За різними джерелами, в антирадянських загонах служили від 9 до 20 тис. кримських татар. Деякі з них намагалися захистити свої села від радянських партизанів і переслідувань за національною ознакою. Інші потрапляли в полон і погоджувалися співпрацювати, щоб полегшити умови перебування в таборах для військовополонених. Ті, хто служив у німецьких загонах у травні 1944 року, відступали до Німеччини, тож депортації зазнавали здебільшого їхні жінки і діти, котрі залишилися на півострові.

Але це офіційна версія СРСР. Є ще й інші причини депортації. Наприклад, кримські татари історично мали тісний зв'язок із Туреччиною. Радянська влада вбачала в Туреччині потенційного суперника, а Крим був стратегічним плацдармом у разі конфлікту. Тож переселення було, так би мовити, перестрахуванням від імовірних саботажів і зрад з боку татар. Ба більше, з прилеглих до Туреччини кавказьких районів переселяли й інші мусульманські етноси.

Як відбувалася депортація 1944 року

У 1944 році 18 травня стало трагедією для 238,5 тис. осіб. Саме цього дня радянська влада депортувала татар з Кримського півострова вглиб материка – до Узбекистану, Казахстану і Таджикистану. Невеликі групи людей було відправлено також до Марійської АРСР, на Урал та до Костромської області Росії.

Депортація татар у 1944 році стала однією з найбільш швидко проведених в історії: вона тривала аж два дні.

Татари в Криму до депортації

Після того, як у 1922 році на картах світу з'явилася СРСР, Москва визнала татар, які жили в Криму, корінним населенням Кримської АРСР. Їм дозволяли розвивати свою культуру: у Криму були кримськотатарські журнали, газети, освітні установи і навіть музеї, бібліотеки і театри. Нарівні з російською, кримськотатарська мова була офіційною в автономії. У період 20-30-х років минулого століття татари становили близько 30% від усього населення.

Але вже з початку 30-х Ради змінили своє ставлення до корінного населення Криму і до інших національностей, політика СРСР стала репресивною. Розкуркулення, виселення на північ і за Урал, потім насильницька колективізація і голодомор 1932-33 років, а далі чищення інтелігенції в 1937-38 роках. Усе це налаштувало кримських татар проти влади СРСР.

Причини депортації татар

Постанову Державного комітету оборони СРСР про

Інформаційний буклет

**День пам'яті жертв геноциду
кримськотатарського народу**

Серницька загальноосвітня школа

I-III ступенів

E-mail: sernyky_znz@ukr.net

2020 рік

Як відбувалася депортація

Почалося все рано вранці 18 травня 1944 року і завершилося о 16:00 20 травня 1944 року під контролем понад 32 тис. осіб військ НКВС. Татарам відводили до півгодини на збори, після чого на вантажівках їх відправляли до залізничних станцій, а звідти ешелонами на схід. Вагони були товарними, переобладнаними для перевезення людей: там були "підка-буржуйка" і нари. Усього таких ешелонів було відправлено 70.

Офіційно татарам дозволяли взяти із собою до 500 кг багажу, правда, реально вдавалося забрати набагато менше, іноді – взагалі нічого. Такий переїзд змогли пережити далеко не всі – дорогою загинули близько 8 тис. осіб, здебільшого літні люди і діти. Найчастіше помирали від спраги і тифу.

"Про медичне обслуговування навіть не йшлося. Люди пили воду з водойм і звідти ще й запасалися. Воду кип'ятити не було можливості. Люди почали хворіти на дизентерію, черевний тиф, малярію, коросту, воші були в усіх. Було жарко, постійно мучила спрага. Померлих залишали на роз'їздах, ніхто їх не ховає", - розповідали татари, які були очевидцями умов у дорозі.

Деякі люди сходили з розуму, не витримавши страждань. У перші роки після депортації загинули, за різними оцінками, від 20 до 46% депортованих.

Татари в депортації

Більшість депортованих опинилися в спецпоселеннях. Вони були оточені воєнізованою

охороною з блокпостами, а територія огорожена колючим дротом. Людей використовували як дешеву робочу силу і відправляли обробляти поля, працювати на шахтах та будівництві, на заводах і фабриках.

Залишити спецпоселення без дозволу НКВС було неможливо, в іншому разі за це загрожувало 20-річне ув'язнення.

Стосунки з місцевими жителями склалися також важко. Наприклад, в Узбекистані ще до прибуття татар серед місцевих розпалили ненависть, переконавши людей, що прибувають зрадники і вороги народу. Людям розповідали, що до них їдуть циклопи і канібали. Деякі місцеві жителі навіть обмацували приїжджим голови, перевіряючи, чи не ростуть у тих роги.

Освіту татари все ж могли здобувати, але виключно російською мовою. Будь-які публікації кримськотатарською було заборонено аж до 1975 року, а з Великої радянської енциклопедії навіть вилучили статтю про кримських татар.

Наслідки для Криму

Після депортації татар та сама доля спіткала вірмен, болгар і греків, які жили на Кримському півострові. Крим перестав бути автономною республікою.

Південні райони півострова, де жили кримські татари, спорожніли. Згідно з офіційними даними, в Алуштинському районі залишилися 2,6 тис. жителів, у Балаклавському - 2,2 тис. Пізніше спорожнілий

Крим стали заселяти людьми з України та Росії.

Крім того, півострів зазнав "топонімічних репресій": міста, села, гори і річки позбулися своїх кримськотатарських, грецьких або німецьких назв і отримали нові, російські. Не зазнали репресій такі міста, як Бахчисарай, Джанкой, Саки, Судак, і село Ішунь.

Було знищено всі татарські пам'ятники, книги і рукописи, навіть томи Леніна і Маркса, переведених кримськотатарською. Мечеті переобладнали на магазини й кінотеатри.

Повернення додому

У спецпоселеннях і без права повернутися до Криму татари перебували протягом другої половини 50-х, поки не настала доба хрущовської деєталінізації. Правда, тоді уряд тільки пом'якшив умови життя, але звинувачення в державній зраді все одно залишилося.

Татари в 50-х і 60-х активно боролися за своє повернення, за допомогою демонстрацій у тому числі. Деякі з них було розігнано силою. Тим не менше зусилля не минули дарма, і поступово татарам удалося розширити свої права. При цьому заборона на повернення до Криму все ж діяла, до самого 1989 року.

Запрошуємо всіх охочих переглянути фільми *«Хайтарма»* та *«Чужа молитва»*.